

ELS ARXIS FAMILIARS I PATRIMONIALS. PROBLEMÀTICA, CARACTERITZACIÓ I METODOLOGIA

Josep Fernández i Trabal

És un fet que els arxius familiars i patrimonials cada vegada suscitin més interès entre els historiadors. La descoberta i utilització d'aquests fons ve motivada per diversos factors, però és indubtable que va lligada a la revalorització que en els darrers temps han experimentat els estudis de llinatges i famílies com a mètode d'aprofundir aspectes de la història demogràfica, socioeconòmica, política i cultural. Així ho constatava recentment Antoni Riera Melis¹, basant-se en els darrers estudis i treballs que han tingut com a base documental aquests tipus d'arxius. Han estat precisament els historiadors qui més han contribuït a subratllar la importància dels arxius familiars i patrimonials. En aquest sentit, es pot afirmar que en els medis universitaris s'ha anat superant el desprestigi assolit per certa historiografia genealògico-familiar, que va contribuir amb força a l'oblit d'aquells arxius i al seu total desconeixement.

És clar que en aquest desconeixement han intervingut altres elements. En primer lloc, la inaccessibilitat de la major part dels arxius familiars i patrimonials, molts d'ells, per no dir la majoria, a mans dels seus titulars privats. Però també hi ha contribuït la insuficiència dels instruments de descripció d'aquells fons que estan dipositats en un centre públic. Molts d'ells encara figuren en la secció de «Diversos», sense inventari o amb inventaris incomplets, que obliguen l'historiador a fer un treball d'ordenació prèvia que no li pertoca.

Ara bé, malgrat aquestes dificultats, els arxius familiars i patrimonials ofereixen a aquells que s'hi introdueixen no pocs incentius. D'una banda, l'extraordinària homogeneïtat i coherència interna dels fons, que es va descobrint a mesura que es treballen, i que acaba proporcionant importants estalvis de temps i energia. Pensem que un arxiu nobiliari mínimament ordenat, per a donar un exemple, reuneix en uns pocs lligalls documentació que, si es busca en els manuals notariais o en els registres de cancelleria, exigeix un major esforç de recerca i el risc de no ser trobada. A més, el fet que aquests tipus d'arxius constitueixen encara un camp d'investigació pràcticament verge, afegeix un nou estímul als investigadors que van a la recerca de documentació inèdita.

Una altra consideració a tenir en compte és que el contingut d'aquests arxius omple, sovint, importants llacunes documentals dels arxius públics. Charles Braibant, antic director dels Arxius Francesos, afirmava l'any 1957 que els documents de la major part dels homes d'estat de la França dels segles XVII-XVIII es trobaven en arxius privats². La recerca i recuperació per a la investigació d'aquests fons documentals es va convertir en un objectiu fonamental de la política arxivística francesa, i això explica la precocitat amb què els arxivers del país veí van escometre com una de les seves tasques primordials el control dels arxius privats. L'any 1891 es realitzà la primera enquesta sistemàtica d'aquests

arxius³, i el 1949 els Arxius Nacionals crearen quatre sots-sèries dedicades a acollir la documentació entrada per via extraordinària. L'any 1971, la sots-sèrie AP (Arxius familiars i personals) tenia 315 fons que ocupaven uns 6.000 metres lineals de prestatgeria⁴. Paral·lelament, la *Société des Amis des Archives de la France*, en col·laboració amb l'estat havia continuat i revisat l'enquesta de 1891 amb l'enregistrament de més de 4.000 arxius privats dispersos pel territori francès. Amb motiu del bicentenari de la Revolució Francesa, s'han efectuat treballs de recerca sistemàtica per a localitzar i inventariar documents fonamentals de l'època revolucionària que es troben en arxius no públics⁵.

El panorama de Catalunya i de la resta de l'estat és ben diferent, tot i que la importància dels arxius privats és tan gran o més que a França. Recentment, dues normes jurídiques han omplert un buit legal que existia en aquest camp. La Llei catalana d'arxius⁶ i la *Ley del Patrimonio Histórico Español*⁷, ambdues de l'any 1985, declaren que els arxius i fons documentals de titularitat privada formen part del patrimoni documental de la mateixa manera que ho són els arxius públics. Ara, cal que les administracions amb competència en la matèria desenvolupin i portin a la pràctica els principis continguts en les lleis. Els professionals de l'arxivística han de fer un esforç de classificació i descripció dels arxius familiars i patrimonials semblant al que es duu a terme en altres camps de la professió.

El present treball pretén ser una revisió de l'estat de la qüestió i una aportació metodològica a la tasca de classificar els arxius familiars i patrimonials. Aquesta aportació no vol ser dogmàtica, i parteix de l'experiència de treball en fons d'aquest

tipus dipositats a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Constarà de quatre apartats: 1) Problemes de definició i terminologia; 2) Marc jurídic i legal; 3) Característiques i contingut dels arxius familiars i patrimonials; 4) Criteris de classificació i de redacció dels instruments de descripció d'arxius familiars i patrimonials a partir d'una experiència concreta (classificació de l'arxiu dels marquesos de Castellosrius).

1. Arxius familiars i patrimonials: definició i concepte

Per arxiu familiar i patrimonial entenem el conjunt de documents, sigui quin sigui el seu suport material, produïts i conservats per una família o llinatge, i que són el resultat de la seva vida de relació, de l'actuació dels seus membres en els diversos moments històrics i de les activitats relacionades amb la formació i gestió del patrimoni. Ambdós elements, família i patrimoni, són indestriables i no tenen existència històrica per separat. La família no es pot mantenir ni reproduir sense l'existència del patrimoni, el qual, al seu torn, va necessàriament lligat a l'existència de la família.

La definició anterior està feta atenent la institució que ha generat l'arxiu: la institució familiar. A partir d'aquí es poden classificar els diversos tipus d'arxius familiars i personals segons l'estament o classe social, ofici, professió o categoria política de les famílies que els han generat. Així podem parlar d'arxius de masies o rurals (generats per famílies de la pagesia), d'arxius nobiliaris o aristocràtics, d'arxius de famílies burgeses, etcètera. A més, aquesta definició permet distingir els arxius familiars i patrimonials dels altres tipus d'arxius privats: els arxius personals, els arxius econòmics

(d'empreses del comerç, la indústria i les finances) i els arxius d'entitats i associacions de dret privat de qualsevol tipus i classe (associacions polítiques, sindicals, religioses, culturals, etcètera).

Aquest sistema de definicions i divisions pot ser, i de fet ho és, discutible. Pot ser útil per a establir l'organigrama intern dels fons d'un centre d'arxiu, però és excessivament rígid i no s'adapta del tot a la complexitat i diversitat que integra un arxiu familiar i patrimonial. Un arxiu familiar, molt sovint, inclou documentació de tipus personal, clarament destriable dins del conjunt, de diferents membres de la família. L'arxiu dels marquesos de Casteldosrius, per exemple, conté diaris i memòries del membre més sobresortint de la família, el primer marquès de Casteldosrius. Un arxiu personal, per contra, també pot contenir amb freqüència documentació de la família o del patrimoni de la personalitat que l'ha generat. Aquesta inconcreció dels límits entre ambdós tipus d'arxius és el que va dur els arxivers francesos a englobar-los en una única sots-sèrie, la AP⁸. Els arxius empresarials també poden incloure documents de la família propietària o fundadora de l'empresa, a més de la pròpiament mercantil o empresarial, com succeeix sovint amb els arxius d'empreses catalanes dels segles XVIII i XIX. La separació en aquest cas és més nítida, i per això els arxius francesos van crear la sots-sèrie AQ per als arxius anomenats econòmics⁹.

Segons el criteri de la titularitat jurídica, la gran majoria dels arxius familiars i patrimonials entren dins l'esfera dels anomenats «arxius privats». Segueixen essent propietat legal de les famílies que els han generat, i, independentment del seu estat de conservació i de la major o menor descuidança amb què els guarden, aquestes famí-

lies els consideren tan seus com els altres béns del patrimoni arquitectònic i artístic que han rebut en herència. El fet que un nombre menor d'arxius familiars i patrimonials estiguin conservats en centres públics, per venda, donació, llegat o dipòsit revocable, no desmereix l'anterior afirmació. És més, desencertadament es tendeix a equiparar arxiu familiar i patrimonial amb arxiu privat, quan hem vist que aquells —tot i la seva importància— no són els únics arxius privats. Aquesta confusió està estesa sobretot entre els investigadors i erudits de les èpoques medieval i moderna.

M. Àngels Adroer i Pere Gifre afirmen que els arxius familiars i patrimonials són una especificitat dels arxius privats¹⁰. Ara la qüestió és definir què s'entén per arxiu privat. El professor R. Filangeri, en les sessions del III Congrés Internacional d'Arxius dedicades a debatre la situació dels arxius privats (Florència, 1956), creia que intentar definir el concepte d'arxiu privat és tan banal com inútil¹¹. En una comunicació presentada a les Primeres Jornades de l'Associació d'Arxivers de Catalunya (Ribes de Freser, 1987), els esmentats M. Àngels Adroer i Pere Gifre insistien en la dificultat de delimitar aquest concepte¹². La definició «en negatiu» que es dedueix de la legislació sobre la matèria (són privats tots els arxius que no pertanyen a l'administració pública) no té sentit, perquè no precisa allò que veritablement interessa, el límit entre document públic i document privat. Aquesta definició només té en compte la titularitat jurídica de l'arxiu o fons documental i oblida altres factors, com són el del contingut de l'arxiu i el de l'origen de la documentació en ell conservada. Veurem com dins els arxius privats existeixen documents que la jurisprudència i la tradició arxivística els considera públics.

Charles Braibant distingia tres categories documentals en un arxiu privat¹³:

a) Els papers o documents públics, és a dir, aquells que han estat produïts per l'administració pública, i que han passat d'un arxiu de titularitat pública a mans privades, amb independència de la situació que hagi motivat aquest traspàs¹⁴.

b) Els papers o documents públics que sempre han estat a mans de particulars, ja siguin persones físiques o jurídiques. En aquesta categoria documental, l'autor incloïa la documentació relativa a persones físiques que ha estat produïda durant l'exercici d'un càrrec públic administratiu, governatiu, diplomàtic, militar o religiós. L'origen d'aquesta distorsió està, en part, en el mal costum dels ministres i altres alts càrrecs d'apropiar-se de la documentació més o menys compromesa en cessar de les seves funcions. Charles Braibant pensava, fonamentalment, en delimitar aquesta categoria documental, en els arxius familiars i patrimonials.

c) Els papers o documents totalment privats, és a dir, la massa documental que es refereix als afers privats de la persona, família, entitat econòmica o associació que ha generat l'arxiu.

Respecte de la primera categoria documental, Ch. Braibant proposava la seva reivindicació per part de l'administració pública corresponent, seguint els preceptes legals. Però, de fet, fins i tot aquesta situació no deixa de presentar dubtes i problemes. Quina administració ha de reivindicar aquests documents? I quina administració del conjunt d'administracions públiques actuals és l'hereva o dipositària legal de les institucions històriques desaparegudes que van produir el document?

Respecte de la segona categoria documental, la jurisprudència és fluctuant i

també planteja interrogants. Suposant que la possessió d'aquests documents pel seu propietari sigui legal, la seva reivindicació és difícil d'efectuar si no es vol desmembrar l'arxiu que els conté. I la reivindicació de la totalitat de l'arxiu és pràcticament impossible, si no concorren circumstàncies extraordinàries, en entrar dins l'àmbit de la propietat privada. Arribem, doncs, a un aspecte central de la problemàtica, que és el de la situació legal dels arxius privats (i entre ells, dels arxius familiars i patrimonials) i quina legislació li dóna resposta. Abans d'entrar en aquest terreny, però, cal adonar-se de la dificultat de donar definicions precises. Hem efectuat, en canvi, un seguit de reflexions que poden ajudar i donar pautes a l'hora de fixar els criteris de classificació.

2. *Marc jurídic i legal dels arxius privats*

La legislació catalana distingeix entre arxius públics i privats. El capítol III de la Llei catalana d'arxius està dedicat íntegrament als arxius privats, i en els seus articles 11, 12 i 13 trobem la definició dels conceptes d'arxiu privat i de document privat que tenen el caràcter d'històrics:

«Article 11. Als efectes d'aquesta llei, són privats o de propietat privada els arxius i els documents solts, no compresos en els capítols I i II, pertanyents a persones físiques o jurídiques de dret privat que exerceixen principalment llurs funcions a Catalunya, i que es troben dins el seu àmbit territorial.

Article 12. Els documents privats o de propietat privada esmentats en l'article 11 que tenen el caràcter d'històrics són:

a) Els que tenen més de cent anys d'antiguitat.

b) Els de menys antiguitat produïts o col·leccionats per persones físiques o jurídiques de dret privat que s'han destacat en qualsevol esfera d'activitat i que poden ésser útils per a estudiar llur personalitat o el camp de llur actuació.

c) La documentació oficial que es troba legalment en poder de particulars o d'aquests entre ells.

Article 13. Són arxius privats de caràcter històric els aplegats per persones físiques o jurídiques de dret privat que contenen principalment els documents considerats com a històrics a l'article 12.»

La *Ley del Patrimonio Histórico Español*, supletòria a la legislació catalana, no distingeix entre arxius públics i privats, i per això, en definir la documentació que forma part del *Patrimonio Documental* (art. 49.1), inclou, a més dels documents esmentats a la Llei catalana, els de qualsevol època generats per les administracions públiques i entitats públiques o per persones físiques o jurídiques gestores de serveis públics. En l'article 49.3 precisa que també formen part del *Patrimonio Documental* els documents produïts i conservats per les associacions i entitats de caràcter privat amb una antiguitat superior als quaranta anys.

Aquest esforç de definició no s'adreça tant a efectuar una clarificació terminològica, sinó que tendeix a fixar l'actuació de les administracions en cada camp. Així, respecte del patrimoni documental que té el caràcter d'històric, conservat legalment a mans privades, les dues legislacions —salvant diferències de matís— estableixen el principi de vigilància i tutela de l'administració pública.

La Llei d'arxius, després de fixar els deures i obligacions dels propietaris d'arxius i documents històrics (art. 15), estableix que

l'incompliment d'aquestes obligacions dona lloc al requeriment per part del Departament de Cultura (art. 18). L'expropiació es contempla en la Llei com un recurs extrem i subjecte a la normativa constitucional de l'Estat (art. 19). La *Ley del Patrimonio Histórico Español*, en els seus articles 36 i 37, contempla amb una mica més de detall la intervenció de les administracions, i estableix que l'incompliment de les obligacions per part del propietari podrà ser causa de declaració de l'interès social per a l'expropiació forçosa (art. 52.2).

A ningú no se li escapa que l'expropiació és una possibilitat legal *in extremis*. La seva aplicació pot funcionar en el cas de béns immobles, però tocant a documentació és un procés lent i insegur i, per tant, poc adequat a la urgència de risc greu i immediat de desaparició o malmetement que motiva la incoació de l'expedient expropiatori. Qualsevol intervenció de l'administració en el camp dels arxius privats s'ha de basar en l'acord amb el propietari. Sense la seva col·laboració els resultats acostumen a ser pràcticament nuls.

És per això que una de les solucions possibles a aquesta problemàtica és la del dipòsit revocable de la documentació en un centre públic, a la qual es refereixen tant la Llei d'arxius com la *Ley del Patrimonio Histórico Español*. El dipòsit pot ser ordenat excepcionalment per l'administració (art. 36.3 de la llei estatal), però generalment s'efectua de mutu acord amb el propietari. De fet, és una solució òptima en el cas que el propietari de l'arxiu mostri la seva voluntat de no desmembrar-lo ni alienar-lo. La Llei catalana, concretament, el contempla en dos supòsits: quan el propietari no pot garantir la consulta en els locals on conserva l'arxiu (art. 15.c) o quan per raons diverses opta per desdir-se de les obligacions de conser-

vació i les confia a l'administració (art. 16). La solució del dipòsit ofereix satisfacció a ambdues parts i compatibilitza el dret de la propietat privada amb el de l'interès d'investigació i de difusió. És una de les maneres utilitzades pels arxius catalans per incorporar fons documentals privats.

Perquè aquesta política doni uns resultats amplis i satisfactoris, és necessari que les administracions públiques, o els centres arxivístics d'elles dependents, abandonin l'actitud majoritàriament passiva que han mantingut fins al moment. No n'hi ha prou, només, amb ingressar aquells fons cedits espontàniament pels seus propietaris i, en l'endemig, no fer res. Cal dur a la pràctica els principis bàsics que inspiren el capítol III de la Llei d'arxius que, al meu entendre, són dos:

a) Integrar els arxius privats, mitjançant les mesures que siguin necessàries, en el sistema arxivístic del país, amb les mateixes condicions d'accessibilitat i consulta, per part dels investigadors, que tenen els altres arxius públics i semipúblics.

b) Evitar la temptació de confiar-ho tot a l'administració, deixar lloc i estimular la lliure iniciativa dels propietaris que mostrin una voluntat real de conservar i obrir els seus arxius, i, en definitiva, oblidar tota política que condueixi a una «nacionalització» dels arxius privats. A l'administració li correspondrien, doncs, tasques d'estímul, vigilància, tutela i d'actuació supletòria en cas d'incompliment de les obligacions dels propietaris.

En aquesta línia, les actuacions a emprendre podrien seguir tres direccions:

a) Confeccionar, a través d'enquestes, el cens general dels arxius privats de Catalunya, el qual hauria de donar una informació primària sobre l'entitat i contingut dels fons, localització, estat de conservació

general dels documents i dels locals, dades dels propietaris, instruments de descripció existents i condicions d'accés i consulta. Aquesta primera actuació sembla imprescindible per tal de dur a terme les tasques d'estímul, tutela, vigilància i actuació supletòria de l'administració.

Concretant-nos en el camp dels arxius familiars i patrimonials, s'han dut a terme ja dues experiències «pilot», realitzades per historiadors del Grup d'Història de l'Àmbit de Recerca del Berguedà i per dos arxivers de l'Arxiu Provincial de Girona¹⁵. El primer d'aquests treballs d'enquesta, efectuat amb el suport del Servei d'Arxius de la Generalitat de Catalunya, ha donat com a resultat la inventariació de l'arxiu de deu masies berguedanes. El segon d'ells, dut a terme per professionals amb el suport de la Diputació Provincial, va consistir en la confecció de l'inventari de catorze masos del Gironès. Les conclusions d'ambdós treballs són en gran part semblants. Els arxius es guarden principalment a la biblioteca o a les golfes de les masies, i, salvant algun cas extrem, el seu estat de conservació és acceptable. És interessant d'observar que el contingut dels vint-i-quatre arxius és pràcticament idèntic, i aquesta repetició de les mateixes sèries documentals ha fet que els dos equips hagin dissenyat dos quadres de classificació semblants, tot i la diversitat de criteris amb què foren fets. Aquestes dues experiències obren el camí a un treball molt més ampli i sistemàtic que no s'ha de limitar només als arxius agraris, sinó que ha d'incloure els arxius nobiliaris i tots els altres arxius privats.

Un aspecte que sembla important és el de la col·laboració de l'administració, dels centres d'arxiu i dels professionals de l'arxivística amb els investigadors. Si són en gran part aquests qui han donat a conèixer la

riquesa dels arxius privats, mitjançant la publicació dels seus treballs, resulta evident que una estreta col·laboració entre el món dels arxius i el món universitari i el dels centres d'estudis seria altament profitosa.

b) Publicar instruments de descripció (guies, inventaris, catàlegs) dels arxius privats, començant per aquells fons conservats en centres públics.

c) Dur a terme campanyes de sensibilització dels propietaris i de promoció de les cessions en dipòsit. La sensibilització ha d'anar acompanyada d'una política de concessió d'ajuts (subvencions econòmiques, prestació de mitjans tècnics i humans) als propietaris que mostrin la seva voluntat de conservar els arxius o obrir-los al públic. La signatura de convenis de col·laboració entre l'administració i els particulars i l'establiment d'uns canals oficials de negociació amb organismes representatius, com poden ser el Reial Cos de Noblesa de Catalunya, són mitjans adequats a aquesta política.

La dispersió dels arxius rurals exigiria, potser, un esforç de racionalització i de concentració dels fons de menor entitat, ja sigui en centres públics comarcals i locals o en edificis privats tutelats per l'administració, per tal d'abaratir costos i millorar les condicions d'accessibilitat.

Els arxius nobiliaris presenten una problemàtica pròpia. En primer lloc, cal assenyalar l'èxode que, per raons històriques, ha portat una part considerable d'aquests arxius fora de Catalunya. El cas més significatiu és el dels fons catalans conservats a l'Arxiu Ducal de Medinaceli (Casa de Pilatos, Sevilla). En aquell arxiu, denominat encertadament *Archivo de Archivos* pel seu actual conservador¹⁶, es troben els documents dels marquesats de Pallars, Aitona i Camarasa, dels comtats d'Empúries, Osona i Prades, dels vescomtats de

Cabrera, Bas i Vilamur, i de les baronies de Pinós, Mataplana, Castissent, Oliola, Juneda, Arbeka, la Floresta, Miralcamp, la Ràpita i altres llocs. En total, es conserva a Sevilla la documentació de cases nobiliàries que havien exercit drets jurisdiccionals sobre el 10 per cent de la població del Principat. Altres arxius de cases nobiliàries són també fora de Catalunya (ducats de Cardona i Sogorb, marquesat de Cerdanyola, baronies de Martorell i Molins de Rei...). Cal, doncs, prendre mesures que promoguin el retorn dels documents originals o de la seva reproducció. En aquest sentit s'emmarca la signatura del conveni entre la Generalitat de Catalunya i el duc de Medinaceli, el 15 de maig de 1987, que preveu la microfilmació de tota la documentació d'origen català i la seva instal·lació a Catalunya. Enguany, el Servei d'Arxiu té prevista la publicació de l'inventari d'aquells fons.

Sobre la recepció d'arxius i fons documentals privats en dipòsit, constitueixen un bon punt de referència l'actuació de l'Arxiu de la Corona d'Aragó, l'Institut Municipal d'Història i l'Arxiu Nacional de Catalunya. L'Arxiu de la Corona d'Aragó conserva, en la sots-secció de *Fondos Patrimoniales*, 11 arxius nobiliaris catalans, aragonesos i valencians, a més d'altres fons de menor entitat¹⁷. No tots aquests arxius han ingressant mitjançant conveni de dipòsit, sinó que el centre n'ha adquirit per compra, donació i llegat. L'Institut Municipal d'Història ha organitzat la secció anomenada «Fons de caràcter privat», dividida en les sots-seccions següents: Pergamins; Arxiu patrimonial (conjunt de deu fons molt diversos); Arxiu comercial (important fons constituït per 1.278 volums pertanyents a més de 300 firmes comercials entre 1440 i 1903); Arxiu personal (recull de materials de personalitats molt diverses); i documentació d'Ilde-

fons Cerdà¹⁸. La Biblioteca de Catalunya també conserva fons documentals privats —entre els quals algun de nobiliari— entre els seus materials arxivístics.

Però el centre que ha ingressat, proporcionalment, major quantitat de documentació privada, en la seva curta història, és l'Arxiu Nacional de Catalunya. A l'espera de rebre les transferències ordinàries de la documentació semiactiva de l'administració autonòmica, l'Arxiu Nacional ha dut a terme una tasca de recerca de fons que considera d'importància per a la història nacional. Actua com a centre de dipòsit d'un centenar llarg d'arxius i de fons privats de molt variada procedència, la majoria dels quals estan inventariats i oberts a la consulta pública. Destaquen els fons familiars i patrimonials (arxius dels comtes de Güell, dels marquesos de Castellidorsius i dels marquesos de Sant Mori); arxius personals (Eugeni d'Ors, Alexandre Galí, Ventura Gassol, Joan Massot); arxius d'empreses (l'Espanya Industrial, la Maquinista Terrestre i Marítima, Colònia Sedó, Castanyer); i arxius de partits (PSUC), d'associacions professionals (Junta de Corredors de Comerç) i altres de molt divers signe¹⁹. En aquesta línia s'han de crear en els centres d'arxiu públics seccions destinades a acollir la documentació ingressada per via extraordinària i publicar els seus instruments de descripció.

3. *Característiques i contingut dels arxius familiars i patrimonials*

Els arxius familiars i patrimonials es caracteritzen per la gran riquesa i per la varietat de tipologies documentals que contenen. Els papers amassats i reunits per una o més famílies al llarg dels segles són diversos i variats. Lògicament, el contingut de

l'arxiu serà més ric com més elevada hagi estat la posició social de la família, com més activa hagi estat la vida dels seus membres i com més considerable sigui el patrimoni familiar. Tot i així, no es poden efectuar comparacions asimètriques entre arxius de famílies de diversa posició, classe o estament social. Els arxius familiars i patrimonials, independentment de la importància de la família que els han generat, són essencials per a la investigació històrica i tenen tant d'interès els de famílies del patriciat urbà, per exemple, com el del més humil menestral d'una ciutat.

La tradició arxivística francesa²⁰ ha distingit diversos tipus documentals en un arxiu familiar i patrimonial:

a) Arxius purament familiars, que contenen documents referents a diverses generacions de la família (genealogies i notícies històriques, títols honorífics, comptabilitat domèstica, etcètera) i documents relatius a cada individu (papers personals, títols i diplomes acadèmics, autobiografies i memòries, fulls de serveis, capitulacions matrimonials i testaments, etcètera).

b) Arxius senyorials, que es localitzen sobretot en els fons documentals de cases nobiliàries. Dins aquest grup es distingeixen els documents senyorials pròpiament dits (processos de la cort baronial, llibres de drets senyorials, banalitats, drets de patronatge eclesiàstic) i els documents feudals (registres d'homenatge feudal, feus, capbreuacions, etcètera).

c) Arxius dominicals, que inclouen els títols de propietat, documents relatius a l'administració de finques rústiques i urbanes, compra-vendes, etcètera.

d) Papers de funcions, que provenen de l'exercici de càrrecs per part dels individus de la família. Es distingeixen les funcions privades (càrrec dins una associació privada

o dins una empresa o consell d'administració i les funcions o càrrecs públics. Una categoria intermèdia seria el cas dels càrrecs religiosos (bisbats, benifets eclesiàstics, etcètera).

e) Papers científics o literaris: esborrany d'obres, manuscrits originals, notes de treball, plànols d'obres públiques, etcètera.

Yvonne Lanhers, en l'elaboració de l'inventari de l'arxiu del castell de Saint-Fargeau (fons 90 de la sots-sèrie AP dels Arxius Nacionals Francesos), simplifica la classificació anterior i distingeix quatre categories documentals: inventaris antics de l'arxiu i llibres mestres; genealogies i manuscrits sobre la història de la família; papers familiars i personals (classificats per famílies o personatges i després per tipus documental); papers dominicals (classificats atenent un criteri geogràfic). L'autora ressalta la gran importància de la comptabilitat, de la correspondència i de la documentació de càrrecs públics²¹. L'arxiver belga Walter de Keyser, en l'inventari dels arxius de les famílies de Gaert i Derin²², distingeix només entre papers familiars i personals (classificats per famílies), béns (classificats per províncies) i documents sense relació aparent amb el fons.

La pràctica arxivística francòfona, resumint, ha distingit clarament entre dues categories documentals: documents referits a l'àmbit particular de la família (inclou la documentació familiar, personal i patrimonial) i documents que transcendeixen del marc purament familiar. Aquesta distinció també ha estat assenyalada en els darrers treballs d'inventariació que s'han fet de fons familiars i patrimonials catalans.

En el quadre de classificació proposat per M. Àngels Adroer i Pere Gifre²³, integrat per set seccions, n'observem algunes que es refereixen a l'àmbit particular de la

família (Llibres Mestres i Inventaris; Família i Patrimoni; Plets; Drets i rendes feudals) i d'altres que es refereixen a documentació incorporada a l'arxiu que transcendeix a la mateixa família (Documentació municipal, Biblioteca, Documentació religiosa). En l'índex general elaborat pel Grup d'Historiadors de l'Àmbit de Recerca del Berguedà, al costat dels documents familiars i patrimonials trobem documents que es refereixen a «Guerres», «Costumari», «Documents parroquials» i «Documents municipals».

L'estudi inèdit de l'arxiu de la masia can Prat (Castellfollit del Boix, Bages), de l'historiador Flocel Sabaté, mostra la importància de la documentació conservada en els arxius familiars i patrimonials que no fa referència directa a la família²⁴. L'arxiu de can Prat conté una llarga sèrie d'arrendaments de delmes i rendes senyorials de diverses parròquies i documentació aplegada a partir de l'exercici de càrrecs de l'administració municipal i senyorial. Destaca el fons del Jutjat de Pau. L'emigració de membres de la família a Amèrica, en el segle passat, ha fet que l'arxiu familiar conservi, a més, documentació de diverses companyies mercantils atlàntiques. Quants arxius de masies conserven documentació de tipus parroquial, municipal i senyorial entre els seus fons, provinents de l'exercici de batllies de sac, regidories i altres funcions oficials? Quanta documentació relativa a l'evolució d'explotacions agràries, al conreu de la vinya, a la filloxera, al desenvolupament d'agricultura especulativa es conserva en els grans masos escampats pel territori català? Quantes notícies d'episodis bèl·lics, de la guerra del Francès, de les revoltes de l'edat moderna i contemporània esperen en aquests arxius que els investigadors les treballin?

Si parlem dels arxius de les classes socials elevades (noblesa i alta burgesia), la riquesa del contingut es multiplica. La possessió de drets jurisdiccionals per part dels barons ha motivat la conservació, en els arxius de la noblesa, de documentació inestimable per a la història de pobles i comarques. Llibres de cort, registres de crides, manaments i correspondència, lligalls de processos, nomenament d'oficials, concessió de privilegis a les comunitats, drets d'aigües, pastures, monopolis senyorials..., constitueixen sèries documentals que només es troben en aquests tipus d'arxius. El monopoli de l'exercici de certs càrrecs públics que els estaments privilegiats conservaren fins al final de l'Antic Règim (virregnats, ambaixades, capitanies generals, dignitats eclesiàstiques...), i el costum que ja hem dit d'apropiar-se de la documentació generada durant l'exercici de les funcions oficials, expliquen l'existència en els arxius familiars de la noblesa de registres de correspondència oficial, manuals d'instruccions, ordres reials, deliberacions secretes, etcètera. Aspectes obscurs de la història política poden rebre nova llum a partir de la documentació conservada pels hereus dels seus protagonistes. Aquest és el cas de l'arxiu dels marquesos de Castellsosrius, on es troba la documentació del primer marquès, que va ser virrei de Mallorca i del Perú i ambaixador a França en el moment crucial de l'entronització borbònica. Altres famílies de la burgesia urbana van destacar en la carrera judicial, exercint de magistrats de la Reial Audiència, de la Governació de Catalunya, de la Batllia General o dels nombrosos tribunals laics i eclesiàstics. Els enllaços matrimonials i l'acumulació de títols, patrimonis i càrrecs, ha fet que un nombre relativament reduït de famílies ostenti en l'actualitat la titula-

ritat d'un patrimoni documental de primer ordre.

Intentem efectuar una caracterització dels arxius familiars i patrimonials atenent, més que al seu contingut documental, a la seva organització interna.

a) El pergami és el principal suport material dels documents, almenys fins a mitjan segle XVII²⁵. Després, el paper el suplantava totalment, llevat d'alguns documents solemnes (títols i privilegis nobiliaris, butlles eclesiàstiques...). És usual, però, trobar documentació en paper a partir del segle XIV, especialment en les sèries de processos i correspondència. D'ençà del segle XVI, s'efectuen còpies notariales sobre paper de documents més antics en pergami, que responen a un interès de reordenació dels arxius i a un intent d'agilitar i facilitar les tasques administratives. Moltes d'aquestes còpies notariales, les dels documents més importants, s'enquadraven per a formar els Llibres Espèculs, molts dels quals, a més, contenen també el document original en pergami. No existeix, doncs, una total separació física entre la documentació en pergami i en paper. La primera d'elles, però, tendeix a ser desplaçada dins el conjunt de l'arxiu.

b) La instal·lació dels documents d'un arxiu familiar i patrimonial presenta, generalment, les formes següents:

— Agrupacions de pergamins en carpetes, si estan planxats i aplanats, o bé enrotllats formant plec.

— Llibres o registres d'arxiu, formats per un conjunt de documents, en pergami o paper, cosits i enquadrats. Aquesta és la forma dels Espèculs, dels processos més importants, dels capbreus, dels llibres majors de comptabilitat, etcètera.

— Lligalls, constituïts per agrupacions més o menys heterogènies de documenta-

ció en carpetes, capses o altres unitats d'instal·lació. La documentació més important del llinatge (privilegis de noblesa, títols de propietat...) acostuma a guardar-se en capses decorades amb els escuts heràldics. La resta de documentació formada per pergamins plegats, llibretes i quaderns de diverses mides i la paperassa ingent de fulls solts, notes, esborranys i altra documentació esparxa, s'amuntega dins els lligalls sense cap ordenació aparent.

c) L'organització interna dels arxius familiars i patrimonials no respon als criteris de l'arxivística moderna, sinó a les necessitats d'ús que propietaris i administradors tenien d'una documentació amb plena vigència jurídica i administrativa. Aquesta organització ha anat variant al llarg de la història familiar, al compàs d'exigències administratives noves, però la majoria de les vegades deixa rastre documental. Des de les signatures del dors dels pergamins als abecedaris i índexs elaborats pels notaris de l'època moderna, aquestes restes d'organització testimonien la vigència pretèrita de l'arxiu i de la seva documentació. Aquesta organització preexistent, a grans trets, és la següent:

— Els arxius de masies, que disposen d'organització, estan majoritàriament ordenats segons els patrimonis que han confluït en la família. L'instrument per a localitzar la documentació són els llibres mestres, que daten dels segles XVIII o XIX, època en què es va produir la consolidació de molts patrimonis rurals amb l'adquisició del domini directe de les terres que fins aleshores eren tingudes en emfiteusi²⁶.

— L'organització dels arxius nobiliaris és més complexa. Les grans cases aristocràtiques castellanes (Osuna, Medina Sidonia, Medinaceli, Alba) basen l'ordenació dels seus arxius familiars en el respecte

escrupolós del principi de procedència dels fons documentals de cada *mayorazgo* que l'integren. L'arxiu de la casa d'Alba està dividit en trenta-dues seccions, que corresponen als diferents *mayorazgos*²⁸. L'arxiu ducal de Medinaceli té una estructura semblant. Els fons catalans d'aquesta casa, abans de la segregació de l'arxiu del ducat de Cardona, que en l'actualitat és a Madrid, estaven organitzats en tres grans unitats, que corresponien als tres patrimonis incorporats en èpoques successives: casa ducal de Cardona-Sogorb, casa d'Aitona i marquesat de Camarasa²⁹. Cada una d'aquestes unitats tenia una organització pròpia, que va ser respectada en el moment de la incorporació de l'arxiu al de la casa ducal. L'ordenació de l'arxiu dels Cardona, per exemple, va ser obra del notari Bernat Josep Llobet en el segle XVII, i és la que a grans trets s'ha mantingut fins a l'actualitat. Aquest notari va efectuar una agrupació dels documents per estats (Cardona, Empúries, Vila-

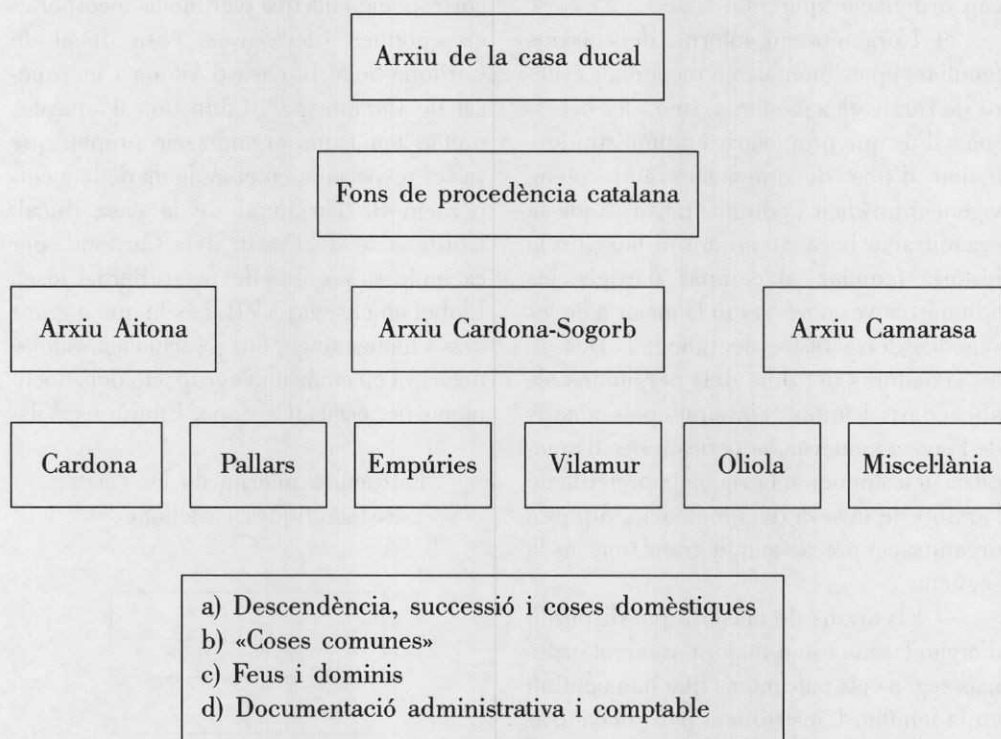
Estructura interna de les cases aristocràtiques castellanes²⁷

mur, Pallars), i dins de cada estat va obrir diverses sèries (Descendència, successió i coses domèstiques; «Coses comunes»; Feus i dominis; Administració i comptabilitat). Tota la documentació de la casa ducal de Cardona que sortia de la competència

directa de cada estat va ser ordenada en una secció anomenada «Miscel·lània o Armari General». Després va redactar un inventari que encara avui dia constitueix el principal instrument d'accés al fons.

Esquema organitzatiu de l'arxiu ducal de Medinaceli
(abans de la desmembració de l'arxiu dels Cardona)

Les famílies nobles catalanes també tenien els seus arxius ordenats segons els patrimonis. La instal·lació d'alguns arxius es fonamentava en la separació física dels diversos fons documentals. No és estrany, en entrar en la biblioteca d'una residència nobiliària, trobar-nos la documentació distribuïda en armaris diferents, amb el nom i l'escut de la família originària en el fron-

tal. Aquesta, per exemple, era l'ordenació aparent de l'arxiu dels marquesos de Sant Mori abans que fos dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Diem ordenació aparent perquè l'experiència demostra que, a la pràctica, l'organització d'un nombre considerable dels arxius familiars i patrimonials admet un considerable grau de desordre. Les raons que expliquen aquest desordre són:

— L'encavalcament de diverses ordenacions efectuades en èpoques successives. La darrera classificació dels arxius data, generalment, del segle passat, i té relació directa amb les lleis desvinculadores i desamortitzadores de la primera meitat de segle i amb la creació dels registres de la propietat (Llei Hipotecària de 1861). La necessitat de justificar documentalment la possessió de drets senyorials i de mostrar els títols de propietat per inscriure finques i censos en el registre, en un context caracteritzat per una extraordinària litigiositat, va portar a una nova sistematització dels arxius familiars que desfeia en part la organització anterior. La reordenació de l'arxiu dels marquesos de CastellDOSRIUS de l'any 1880 és un exemple clar d'aquesta afirmació. Es va efectuar amb un doble objectiu: ordenar els títols de propietat de les finques de Barcelona que estaven afectades per la urbanització de l'Eixample (pla Cerdà) i procedir a l'inventari del patrimoni familiar amb vistes a futures alienacions. El resultat va ser la classificació en trenta-set sèries documentals de molt divers contingut. Algunes d'elles incloïen la documentació històrica inactiva de diferents famílies (Oms de Santapau, Orís-Vallgornera, Puiggener, Lanuza, etcètera), d'altres estaven formades per la documentació activa del patrimoni (finques de Barcelona i altres llocs de Catalunya, censals...) i, finalment, unes quantes sèries agrupaven les alienacions patrimonials, els censos i censals extingits i la documentació qualificada d'estranya. L'inventari era un llibre manuscrit on l'arxiver anà relacionant un per un els documents de cada sèrie, sense cap ordre cronològic o alfabètic. Aquests tipus d'inventaris constitueixen els instruments de descripció de la major part dels arxius familiars i patrimonials.

— L'existència d'una part més o menys considerable de documentació sense classificar ni inventariar. Aquesta documentació, generalment, és la generada amb posterioritat al darrer inventari (coincideix, per tant, amb la dels segles XIX i XX), i la massa de papers que la família no va considerar útil de classificar. Els lligalls que la contenen són precisament els que més entretenen i dificulten la tasca de l'arxiver encarregat del fons.

4. *Metodologia per a la classificació dels arxius familiars i patrimonials*

El tractament arxivístic dels fons documentals de famílies planteja una problemàtica específica. Tradicionalment, els manuals d'arxivística han ressaltat l'heterogeneïtat dels arxius familiars i patrimonials i les seves dificultats de classificació. Cada arxiu és diferent i planteja un problema nou. D'aquí l'absència de normes de classificació que vagin més enllà de formulacions vagues i generals (necessitat d'un coneixement previ de la família i del fons documental, respecte de l'organització preexistent, etcètera). El resultat d'aquesta inconcreció dels arxivers, motivada en part per l'absència d'un debat a fons sobre el tema, és la diversitat de criteris de classificació. Enfront d'aquesta tendència, hem d'insistir en la necessitat d'elaborar quadres de classificació que puguin ser aplicats als arxius familiars, salvant les diferències particulars de cadascú, que es basin en l'ordenació sistemàtica i racional dels seus fons documentals i que siguin al mateix temps instruments aptes de descripció i recuperació. Els criteris d'elaboració dels quadres de classificació són els següents:

a) Creiem que el quadre de classificació ha de respectar l'organització preexistent de l'arxiu, en aquells casos que es conservi suficientment íntegra, l'arxiver la consideri d'utilitat o no cregui necessari destruir la seva lògica interna que respon a una sèrie de raons històriques. En aquest supòsit de conservació, el quadre de classificació és un instrument de descripció paral·lel a l'arxiu³⁰, que ha d'anar acompanyat de les corresponents signatures topogràfiques. Pot ser, però, que circumstàncies diverses (canvis d'emplaçament, desmembració o alienació de fons documentals, accidents, etcètera) hagin desfet l'organicitat interna de l'arxiu. Fins i tot, existeixen arxius que mai no han estat objecte d'una organització general, i només disposen d'una ordenació parcial inadequada. En aquests darrers supòsits, creiem que l'arxiver pot procedir a una organització totalment nova prenent com a base el quadre de classificació. En qualsevol cas, han de ser l'estat de conservació i el criteri dels professionals els que assenyalin la conveniència o no d'emprendre una nova organització.

b) El quadre de classificació ha d'incloure la totalitat de la documentació de l'arxiu, sigui quin sigui el seu suport material, amb independència de la seva instal·lació física. Els documents en pergamí, doncs, tindran el seu lloc en el quadre de classificació segons el seu contingut, però una ubicació física concreta que atengui a les seves necessitats d'instal·lació especials. Independentment, i donada la importància i quasi-exclusivitat que el pergamí té fins al segle XVII, es pot escometre la tasca de confeir un inventari o un catàleg suplementari dels pergamins, en el qual cada peça tindrà un número correlatiu d'ordre seguint un criteri cronològic. L'elaboració d'un quadre sistemàtic de classificació admet que la

documentació d'un arxiu tingui diverses signatures corresponents a diversos instruments de descripció.

c) L'elaboració del quadre de classificació ha de respectar el principi de procedència dels documents. Cada arxiu familiar i patrimonial és el resultat de la suma dels arxius familiars i patrimonials de les famílies i patrimonis que l'integren.

Exemple:

L'arxiu dels marquesos de Castelludosrius és el resultat de la fusió, l'any 1842, de dues grans unitats: l'arxiu dels Sentmenat, branca de Castelludosrius, que va incorporar el de la família Oms de Santapau el 1730; i l'arxiu dels Puiggener, que va incorporar el de la família Orís-Vallgornera al final del segle XVII. La fusió de l'any 1842 va originar un arxiu nobiliari integrat per quatre arxius: Sentmenat, Oms de Santapau, Orís-Vallgornera i Puiggener.

La documentació de cada família o llinatge ha de classificar-se per separat.

d) El quadre de classificació ha d'anar acompanyat de la codificació sistemàtica de la documentació. El codi o signatura sistemàtica ha de ser equilibrat (amb correspondència a nivell de cada dígit), jerarquitzat i amb numeració oberta.

e) La classificació de la documentació de cada una de les famílies o llinatges que componen l'arxiu familiar i patrimonial segueix els criteris següents:

— El respecte de les sèries documentals generades pel funcionament de la família o per l'actuació dels seus membres en tots els camps de la seva activitat (ex: testaments, capbreuacions, arrendaments...), que han de ser ordenades a partir de criteris cronològics o alfabètics.

— Agrupacions factícies de documentació solta a partir de criteris temàtics (ex: documentació sobre malalties, «necrològica», «viatges»).

Criteris de classificació de fons familiars-patrimonials

Codificació:

--	--	--	--	--	--	--

Dígit 1: Llinatge o Família

Dígit 2: Branca del llinatge o família (és optatiu)

Dígit 3: Agrupació de documents seguint un criteri d'homogeneïtat.

0 Llibres Espèculs

1 Genealogia i Heràldica

2 Documentació de tipus personal i familiar

3 Documentació patrimonial

4 Documentació administrativa i comptable

5 Correspondència

6 Documentació judicial

7 Càrrecs públics i Associacions

8 Documentació eclesiàstica

9 Altres tipus de documentació (segons el contingut de cada Fons)

Dígit 4: Tipus de document

Dígit 5: Ordenació dels documents seguint un ordre cronològic o alfabètic

Quadre de classificació d'arxius familiars-patrimonials

Grup d'arxius nobiliaris

0. LLIBRES ESPÈCULS

(Classificats seguint ordre cronològic i amb transcripció del títol original de cada llibre)

1. GENEALOGIA I HERÀLDICA

1.1 Relats genealògics

1.2 Certificacions genealògiques

1.3 Arbres genealògics ascendents i descendents

1.4 Escuts heràldics

1.5 Arbres genealògics de famílies emparentades

1.6 Escuts d'armes de famílies emparentades

1.7 Notes i altra documentació solta

2. DOCUMENTACIÓ FAMILIAR I PERSONAL

(Aplega els documents que fan referència a la família en el seu conjunt i a la biografia de cada membre)

2.1 Narracions autobiogràfiques i memòries

2.2 Certificacions de baptisme

2.3 Certificacions de confirmació

2.4 Certificacions de matrimoni

2.5 Certificacions d'enterrament i/o defunció

2.6 Capitulacions i pactes matrimonials

2.7 Dotalicis

2.8 Testaments, codicils i trasllats de clàusules testamentàries

2.9 Testamentaries i execució de llegats testamentaris

2.10 Heretaments i donacions universals de béns i de drets hereditaris

2.11 Documentació sobre malalties

2.12 Necrològica

2.13 Empadronaments i passaports

2.14 Títols i privilegis de noblesa *(classificada seguint un criteri jeràrquic i cronològic)*

- 2.15 Condecoracions, hàbits d'Ordes Militars, cerimònies, càrrecs palatins i documentació diversa nobiliària
- 2.16 Peticions al rei i memorials
- 2.17 Llicències i autoritzacions reials
- 2.18 Títols i certificacions acadèmiques
- 2.19 Documentació solta sobre la família

3. DOCUMENTACIÓ PATRIMONIAL

(Aplega els documents que constitueixen títols de propietat de qualsevol tipus de bé moble i immoble i rendes, així com les llistes i inventaris patrimonials)

3.1 Documentació general del patrimoni

(Aplega els documents que fan referència al conjunt del patrimoni d'un llinatge o família)

- 3.1.1 Memorials i informes sobre l'estat del patrimoni
- 3.1.2 Inventaris *post mortem*
- 3.1.3 Llistes de béns mobles
- 3.1.4 Càrregues i «mals»
- 3.1.5 Inspeccions de les diferents hisendes
- 3.1.6 Adquisicions
- 3.1.7 Alienacions
- 3.1.8 Capbreuacions generals
- 3.1.9 Accions, títols de deute públic, dipòsits bancaris i documents similars

3.2 Documentació de les diferents hisendes

- 3.2.1 Índexs i llistes de documents conservats a l'arxiu
- 3.2.2 Documentació de tipus feudal i/o senyorial

- 3.2.3 Inventaris de finques i rendes
- 3.2.4 Inscripcions i certificacions dels registres de la propietat i d'hipoteques
- 3.2.5 Adquisicions patrimonials
- 3.2.6 Alienacions patrimonials
- 3.2.7 Establiments i cartes precàries
- 3.2.8 Arrendaments de finques
- 3.2.9 Contractes de rabassa morta
- 3.2.10 Traspassos de béns emfitèutics
- 3.2.11 Documentació sobre censos
- 3.2.12 Capbreuacions
- 3.2.13 Lluïsmes
- 3.2.14 Documentació sobre delmes
- 3.2.15 Documentació sobre molins i altres destrets senyorials
- 3.2.16 Explotació d'aigües, pastures, mines i altres recursos naturals
- 3.2.17 Notaries i escrivanes particulars
- 3.2.18 Documents sobre masies
- 3.2.19 Plànols i mapes
- 3.2.20 Documentació diversa sobre les diferents hisendes

3.3 Documentació de censals i violaris

- 3.3.1 Censals i violaris actius
- 3.3.2 Censals i violaris passius

4. DOCUMENTACIÓ ADMINISTRATIVA I COMPTABLE

(Aplega tots els documents relacionats amb la gestió quotidiana del patrimoni)

4.1 Administració Central del patrimoni

- 4.1.1 Nomenament de procuradors i administradors generals
- 4.1.2 Quadres i *estadillos* de rendes
- 4.1.3 Llevadors de rendes

4.1.4 Llibres d'arrendaments i arrendataris

4.1.5 Comptabilitat

- Llibres majors
- Llibres de comptes dels administradors
- Llibres diaris de caixa
- Definicions de comptes dels administradors
- Justificants dels comptes dels administradors
- Comptes fragmentaris

4.1.6 Rebuts i àpoques

4.1.9 Contrarebuts de pensions de censos

4.1.10 Arrendament de rendes

4.1.11 Dipòsits bancaris i partides en taula de canvi

4.1.12 Lletres de canvi

4.1.13 Préstecs i deutors

4.1.14 Llibres i llibretes d'administració domèstica

4.1.15 Contribucions i impostos

4.1.16 Obres i reformes

4.1.17 Llibres d'administració de tutories

4.1.18 Llibres d'administració de càrrecs públics

4.1.19 Llibres d'administració de patrimoni segrestats

4.1.20 Llibres d'administració de marmessories

4.1.21 Llibres d'administració de bancs i taules de canvi

4.1.22 Documentació administrativa diversa

4.2 Administració de les diferents hisendes

(La mateixa classificació de l'apartat anterior adaptada al volum documental de cadascuna)

5. CORRESPONDÈNCIA

(Aplega la correspondència enviada i rebuda pels membres de la família o llinatge i pels seus cònjuges)

5.1 Correspondència enviada

(Classificada per ordre alfabètic d'emissors i, dins de cada emissor, per ordre alfabètic dels receptors. S'indica el nombre de cartes que rep cada receptor i les dates extremes)

5.2 Correspondència rebuda

(Classificada seguint el mateix criteri de l'apartat anterior)

6. DOCUMENTACIÓ JUDICIAL

6.1 Memòries de plets

6.2 Plets civils

6.3 Processos i enquestes criminals

6.4 Plets i processos de les cúries senyorials

6.5 Processos i enquestes de la jurisdicció militar

6.6 Processos i plets canònics

6.7 Expedients judicials (adjudicacions d'herència, tutories i marmessories, informació *ad futuram rei memoriam*...)

6.8 Sentències i provisions judicials

6.9 Sentències arbitral

6.10 Concòrdies de plets i actes de conciliació

7. CÀRRECS PÚBLICS I ASSOCIACIONS

7.1 Càrrecs administratius, polítics i diplomàtics

(documentació classificada segons l'especificitat de cada família o llinatge)

- 7.2 Càrrecs de l'administració militar
- 7.3 Associacions diverses

8. DOCUMENTACIÓ ECLESIASTICA

- 8.1 Butlles, llicències i privilegis eclesiàstics
- 8.2 Tonsures, ordenacions i realització de vots religiosos

8.3 Ordes Militars

8.4 Confraries i associacions religioses

8.5 Documentació de dignitats eclesiàstiques de membres de la família o llinatge

8.6 Benifets i personats eclesiàstics

8.7 Rendes eclesiàstiques

8.8 Aniversaris i fundacions pietoses

8.9 Documentació parroquial

9. ALTRES TIPUS DE DOCUMENTACIÓ

NOTES

¹ RIERA MELIS, Antoni. Pròleg a: FERNANDEZ I TRABAL, Josep; *Inventari dels pergamins del fons Mercader-Bell, lloc de l'arxiu històric municipal de Cornellà de Llobregat (segles XI-XVIII)*. Barcelona: Fundació Noguera, 1989, p. 9.

² BRAIBANT, Charles, «Alerte aux archives privées». A: Préface au catalogue de l'exposition *Huit siècles d'histoire de France, janvier 1957*. Paris: Imprimerie Nationale, 1957, p. 3.

³ LANGLOIS & STEIN. *Les archives de l'histoire de France*. Paris, 1891.

⁴ GILLE, Geneviève. «Les archives privées». *Revue Historique*, 1965, vol. 234, p. 43; Una visió general dels arxius privats es troba en l'obra col·lectiva *Archives privées. État des fons de la série AP*. Paris: Archives Nationales, 1973.

⁵ HILDESHEIMER, Françoise. *Guide des papiers privés d'époque révolutionnaire*. Paris: Archives Nationales, 1987.

⁶ Llei 6/1985, de 26 d'abril, d'Arxius (DOG, núm. 536, de 10-V-1985, pp. 1.263-1.265).

⁷ *Ley del Patrimonio Histórico Español*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1985.

⁸ *Archives privées. État des fons de la série AP*. Paris: Archives Nationales, 1973.

⁹ *Archives privées...*

¹⁰ GIFRE I RIBAS, Pere; ADROER I PELLICER, M. Àngels. «Inventari dels arxius patrimonials de les comarques gironines». *Revista de Girona*, novembre-desembre 1986, núm. 119, p. 80.

¹¹ FILANGERI, Riccardo. «Les Archives privées». A: *Actes du IIIe Congrès International des Archives (Florence, 25-29 septembre 1956)*. Archivum, Paris, 1956, vol. VI, p. 44.

¹² ADROER I PELLICER, M. Àngels; GIFRE I RIBAS, Pere. «Arxius privats i arxius patrimonials a Catalunya». *Lligall*, Barcelona, 1988, núm. I, pp. 83-85.

¹³ BRAIBANT, Charles. *Op. cit.*, p. 5. Aquesta distinció també la trobem a HUART, Suzanne d'. «Les Archives privées: essai de méthodologie». *La Gazette des Archives*, Paris, 1980, núm. 110, pp. 167-172. Finalment, ha esdevingut clàssica de l'arxivística francesa. Vegeu: *Manuel d'Archivistique. Ouvrage élaboré par l'Association des Archivistes Français*. Paris: Direction des Archives de France, 1970, pp. 403-413.

¹⁴ Un altre aspecte d'aquesta problemàtica és el de fons documentals públics que estan en poder d'administracions públiques que no els han generat, com és el cas de la documentació de la Generalitat republicana de Salamanca. Vegeu

SANS I TRAVÉ, Josep Maria. «Pel retorn de la documentació catalana dipositada a Salamanca». *Revista de Catalunya*, març 1990, núm. 39, pp. 3-10.

¹⁵ SERRA I ROTÉS, Rosa. «Els arxius de les masies del Berguedà». A: *La història i els joves historiadors catalans. Ponències i comunicacions de les Primeres Jornades de Joves Historiadors Catalans*. Barcelona: Edicions de la Magrana, 1985, pp. 123-132. GIFRE I RIBAS, Pere; ADROER I PELLICER, M. Àngels. «Inventari dels arxius...» *Op. cit.*, pp. 80-84.

¹⁶ SÁNCHEZ GONZÁLEZ, Antonio. «Fondos pirenaico-catalanes en el archivo ducal de Medinaceli». Ponència presentada al *Curs d'Estiu d'Estudis Pirinencs. Arxius i patrimoni documental al Pirineu*. La Seu d'Urgell, juliol 1987, p. 4.

¹⁷ UDINA MARTORELL, Federico. *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*. Madrid: Ministerio de Cultura, 1986, pp. 392-399.

¹⁸ SOBREQÜÉS I CALLICÓ, Jaume. *Guia-Catàleg. Institut Municipal d'Història (Casa de l'Ardiaca)*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1983, pp. 65-76.

¹⁹ Sobre els moviments de fons de l'Arxiu Nacional de Catalunya, vegeu les *Memòries Anuals del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya*.

²⁰ *Manuel d'Archivistique...* *Op. cit.*, pp. 403-406.

²¹ LANHERS, Yvonne. *Archives du chateau de Saint-Fargeau*. Paris: Archives Nationales, 1981, pp. 11-13.

²² KEYZER, Walter de. *Inventaire des archives des familles de Gaert et Derin*. Bruxelles, 1971.

²³ ADROER I PELLICER, M. Àngels; GIFRE I RIBAS, Pere. «Arxius privats...», *Op. cit.*, pp. 93-94.

²⁴ SABATÉ, Flocel. *L'arxiu d'una masia: can Prat*. [treball inèdit].

²⁵ GIFRE I RIBAS, Pere; ADROER I PELLICER, M. Àngels. «Inventari dels arxius...» *Op. cit.*, p. 81.

²⁶ GIFRE I RIBAS, Pere; ADROER I PELLICER, M. Àngels. «Inventari dels arxius...» *Op. cit.*, p. 81.

²⁷ ATIENZA HERNÁNDEZ, Ignacio. *Aristocracia, poder y riqueza en la España Moderna. La Casa de Osuna, siglos XV-XIX*. Madrid: Siglo XXI, 1987, p. 44.

²⁸ ALBA, Duque de. «El archivo de la casa de Alba», *Hidalguía*, 1953, núm. 1, pp. 141-156.

²⁹ SÁNCHEZ GONZÁLEZ, Antonio. *Op. cit.*

³⁰ ADROER I PELLICER, M. Àngels; GIFRE I RIBAS, Pere. «Arxius privats...» *Op. cit.*, p. 88.

RESUMEN

En el artículo se hace un análisis de las principales características de los archivos familiares y patrimoniales, concretamente de los de masías y casas nobiliarias, a partir de la experiencia de trabajo en los fondos depositados en el Arxiu Nacional de Catalunya. Se define el concepto de archivo familiar y patrimonial, el marco jurídico de este tipo de archivos en Catalunya (particularmente de la Llei d'arxius) y se analizan las principales tipologías documentales. También se habla de su estados de conservación y ordenación y hace una propuesta de cuadro de clasificación, que es lo que el autor ha aplicado en el archivo de los marqueses de Casteldosrius (Fons 167 de l'Arxiu Nacional).

RESUME

Cet article présente une analyse des principales caractéristiques des archives familiales et patrimoniales, et plus précisément de celles des fermes et des maisons nobiliaires, à partir d'une expérience de travail sur les fonds déposés dans les Archives Nationales de Catalogne. L'auteur y définit le concept d'archives familiales et patrimoniales, le cadre juridique de ce type d'archives en Catalogne (particulièrement la Loi sur les Archives) et y analyse les principales typologies documentaires. Il mentionne également leur état de conservation et de rangement et propose un type de classement basé sur celui que l'auteur lui-même a appliqué aux archives des marquis de Casteldosrius (Source 167 des Archives Nationales).

SUMMARY

The article analyses the main features of family and estate records, specifically those relating to country houses and manors. It is based on experience working with collections deposited in the Catalanian National Records Office. Family and estate records concepts are explained, as well as legislation governing these types of records in Catalonia, (particularly the Records Act). The main document types are also reviewed. The author, in addition, discusses the preservation and management of these records and proposes a classifying method, applied by himself to the record of the Marquises of Casteldosrius. (Collection 167 of the National Records).